

ВІДГУК

рецензента на дисертаційну роботу
Цирфи Костянтина Анатолійовича

на тему

«Правові засади формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Відгук підготовлено на основі вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувача, в яких опубліковано результати дисертаційного дослідження, документів із підтвердженням впровадження результатів дослідження.

Актуальність тематики дослідження. Зважаючи на сучасні трансформації морегосподарського комплексу України, на практиці відзначається нагальна потреба в наявності ефективного, спеціалізованого механізму вирішення спорів у сфері торгового мореплавства. Морське право є складною й водночас надзвичайно динамічною галуззю, яка потребує чіткого регулювання відносин, що виникають у процесі перевезення вантажів, фрахтування суден, страхування морських ризиків тощо. У цьому контексті значення Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України (МАК при ТПП України) як альтернативного механізму вирішення морських комерційних спорів істотно зростає.

Після 2014 року, а особливо в умовах повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації, Україна зіштовхнулася з серйозними викликами у сфері морської торгівлі: втрата частини портової інфраструктури, ускладнення логістичних ланцюгів, посилення ризиків у сфері морських перевезень. Такі обставини актуалізували необхідність вдосконалення національного інституційного механізму захисту прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у морській сфері. У цьому аспекті діяльність МАК при ТПП України набуває особливого значення як стабілізуючий чинник, що забезпечує юридичну визначеність і передбачуваність у сфері вирішення «морських спорів».

Крім того, існує нагальна потреба в уніфікації та гармонізації правових норм, які регламентують порядок формування, компетенцію, процедури та статус рішень МАК відповідно до міжнародних стандартів морського арбітражу. Це

зумовлено як прагненням України інтегруватися в європейський правовий простір, так і необхідністю підвищення інвестиційної привабливості та довіри з боку міжнародних партнерів до української системи вирішення «морських спорів». Таким чином, наукове осмислення правових засад формування та функціонування Морської арбітражної комісії при ТПП України в умовах сучасних викликів і реформ морського сектору має важливе значення для зміцнення правових гарантій у сфері морського бізнесу, удосконалення альтернативних форм правосуддя та формування сприятливого юридичного середовища для сталого розвитку морської галузі України, що й зумовлює актуальність обраної для дослідження теми дисертації.

Дане дослідження є актуальним, оскільки відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, схваленої Постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21, та виконане в межах наукових тем Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та права ПЗВО «Київський міжнародний університет» «Тенденції розвитку сучасної правової науки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (номер державної реєстрації 0120U100413) та «Сучасні виклики міжнародно-правових відносин і роль України у формуванні світового правопорядку» (номер державної реєстрації 0122U000743).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертант у роботі чітко окреслив наукову проблему, яка підлягає дослідженню і вирішенню, правильно визначив об'єкт та предмет дослідження. Метою дослідження автор окреслив визначення правових засад формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України на основі проведення комплексного аналізу правового регулювання інституту міжнародного комерційного арбітражу в Україні, а також формулювання теоретичних узагальнень у цій сфері та пропозицій щодо вдосконалення механізму даного регулювання. Для досягнення поставленої мети визначено шість завдань, які в цілому відповідають плану роботи та положенням, які викладені у висновках.

З урахуванням поставленої мети, визначеного об'єкта та предмета дослідження дисертантом правильно використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання у їх поєднанні. Такий підхід забезпечив повноту розроблення теми дослідження і достовірність отриманих результатів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена й тим, що здобувач використав достатню кількість актів законодавства та наукової літератури з аналізованих питань, а також вивчив досвід зарубіжних арбітражних інституцій щодо розгляду «морських спорів», винесення й приведення до виконання відповідних арбітражних рішень.

Висновки та рекомендації дисертант обґрунтовує з урахуванням наявної арбітражної практики розгляду «морських спорів» на основі вивчення діяльності окремих морських арбітражів, що мають відповідну репутацію й статус на глобальному рівні.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих К. А. Цирфою у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню належної джерельної бази, опрацюванню значної кількості нормативних актів України, міжнародних багатосторонніх документів, арбітражної практики, а також правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації. За результатами проведеного аналізу, у дисертації К. А. Цирфи на підставі узагальнень існуючих у цій сфері досліджень, матеріалів вітчизняної і міжнародної арбітражної практики здійснено власні напрацювання і на їх основі розроблені пропозиції та висновки, які обумовлюють наукову новизну одержаних в ході дисертаційного дослідження результатів. Є підстави стверджувати, що рецензована дисертація є одним із найбільш комплексних у вітчизняній юридичній науці досліджень, присвячених специфіці формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження К. А. Цирфи дозволяє дійти висновку, що робота містить результати його особистих напрацювань. Висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, одержані автором особисто. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, зважаючи на тему дослідження, варто відзначити опрацювання автором літератури, у тому числі, іноземною мовою, що, безумовно, обумовлено предметом дослідження, проте одночасно підкреслює й достовірність зроблених висновків.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, дисертант визначив напрями перспективної трансформації компетенції МАК при ТПП України з урахуванням об'єктивного посилення ролі міжнародного комерційного арбітражу та зменшення ролі державних судів у вирішенні «морських спорів», а також запропонував ефективні правові механізми реалізації компетенції МАК при ТПП України щодо розгляду «морських спорів» на основі практичного залучення до арбітражного провадження окремих забезпечувальних заходів – елементів міжнародної ділової кооперації у сфері торгового мореплавства та міжнародного морського судноплавства.

Дисертант обґрунтовує необхідність, що видається дуже вдалим, застосування ключових критеріїв визначення компетенції МАК при ТПП України щодо розгляду «морських спорів», серед яких – наявність укладеної сторонами арбітражної угоди; предметний об'єктивний критерій, що полягає у певному характері спірних правовідносин; суб'єктивний критерій, що охоплює певний склад сторін спору.

Автор зауважує, що Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» визначає, що за відсутності певної вказівки з боку сторін третейський суд повинен застосовувати право, визначене згідно з колізійними нормами, які даний суд вважає застосовними. Тому сформулював висновок про те, що положення, згідно з яким МАК при ТПП України застосовує право самостійно відповідно до колізійних норм у разі, якщо сторони не вкажуть, яке право слід застосовувати, – вітчизняне право чи право іноземних суб'єктів, котрі беруть участь у спорі, – можна вважати спірним. Відтак, автором визначено, що для ліквідації даних неточностей необхідне подальше уточнення положень цього нормативно-правового акта.

Окрім зазначених, робота містить й інші положення, що мають ознаки наукової новизни. В дисертації запропоновано низку положень, які можуть бути використані для удосконалення чинного цивільного процесуального та господарського процесуального законодавства України.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Дисертаційна робота К. А. Цирфи характеризується чіткою і послідовною побудовою, є збалансованою та забезпечує поступовість наукового дослідження, послідовно викладаючи підходи до аналізу правової природи формування та функціонування МАК при ТПП України та розробки пропозицій щодо вдосконалення її діяльності. Вона складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, де визначено

актуальність, новизну, мету і завдання дослідження, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел (263 найменування) та інформації щодо результатів впровадження дослідження.

Структурні елементи дисертації перебувають у логічному зв'язку між собою в рамках єдиного напрямку розвитку наукової думки. Запропонована структура дисертації дала можливість автору розкрити юридичні особливості процесів формування та функціонування Морської арбітражної комісії при ТПП України, а також провести правовий аналіз її діяльності.

У вступі чітко сформульовано мету дослідження – визначення правових засад формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України на основі проведення комплексного аналізу правового регулювання інституту міжнародного комерційного арбітражу в Україні, а також формулювання теоретичних узагальнень у цій сфері та пропозицій щодо вдосконалення механізму даного регулювання. Мета підкріплена добре структурованим списком завдань, об'єктом і предметом дослідження. Автор обґрунтовує актуальність теми, звертаючи увагу на необхідність вдосконалення правових засад функціонування МАК при ТПП України в умовах новітніх тенденцій у розвитку торгового мореплавства в Україні.

Основні результати викладено в розділах дисертації. Розділ 1 присвячено ретроспективному аналізу становлення міжнародного комерційного арбітражу як альтернативного способу вирішення зовнішньоекономічних спорів, з акцентом на його недержавну природу, арбітражну угоду як підставу юрисдикції та виокремленням специфіки морського арбітражу, що дало змогу автору окреслити ключові особливості формування та функціонування Морської арбітражної комісії при ТПП України. У Розділі 2 досліджено правовий статус та організаційно-структурні засади діяльності Морської арбітражної комісії при ТПП України, у межах чого проаналізовано її предметну компетенцію як альтернативну щодо вирішення приватноправових спорів з іноземним елементом, що співвідноситься, але не вступає в конфлікт із компетенцією національної системи судочинства. Розділ 3 зосереджено на проблематиці процесуального забезпечення ефективності арбітражного розгляду, визнання та виконання рішень МАК при ТПП України, із урахуванням міжнародного досвіду, що дозволило автору визначити шляхи удосконалення функціонування МАК в умовах трансформації морського комерційного арбітражу як в Україні, так і за її межами.

Повнота наукових положень дослідження у дисертації та публікаціях.

У дисертації К. А. Цирфи сформульовано завдання, необхідні положення та повною мірою розкрито їх зміст відповідно до тематики дослідження. Результати відображено в 3 наукових публікаціях:

1. Цирфа К. А. Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України: роль у вирішенні міжнародних комерційних спорів. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 5(45). С. 1812-1821. DOI [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-1812-1821](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1812-1821)
2. Цирфа К. А. Правова природа арбітражної угоди як інституту міжнародного комерційного арбітражу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2023. Вип. 6. С. 5-8. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-6-1>
3. Цирфа К. А. Правовий статус та організація діяльності морських арбітражних інституцій (на прикладі Великої Британії). *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія «Юридичні науки». 2023. № 12(70). С. 119-125. DOI <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-12-9515>

Результати апробовано на конференціях і в освітньому процесі (Акт впровадження в освітній процес ПЗВО «Київський міжнародний університет» від 29.04.2025 № 269 та Акт впровадження в освітній процес та науково-дослідну роботу Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 22.04.2025 № 048-095/1). Публікації повною мірою відображають зміст дослідження та відповідають вимогам до фахових видань.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження К. А. Цирфи полягає в тому, що висновки та пропозиції, зроблені в дисертації, можуть бути використані у правозастосовній діяльності для заповнення прогалин, що існують у практичній площині підготовки та розроблення положень нормативно-правових актів, якими врегульовано ключові аспекти формування та функціонування МАК при ТПП України, на основі досвіду провідних міжнародних арбітражних інституцій, котрі провадять активну діяльність в інших країнах світу; в рамках правотворчої діяльності – для вдосконалення нормативно-правових актів України шляхом внесення змін до чинного законодавства, що регулює функціонування інституту міжнародного комерційного арбітражу, в питаннях, що стосуються правових засад формування та функціонування МАК при ТПП України; в освітньому процесі – у викладанні

лекційних курсів «Цивільне процесуальне право», «Господарське право», «Міжнародне економічне право», «Міжнародне приватне право», а також під час розроблення й викладання спецкурсів, що стосуються розвитку міжнародного комерційного арбітражу та міжнародного цивільного процесу (зокрема, «Міжнародний комерційний арбітраж», «Міжнародний цивільний процес», «Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності») (Акт впровадження в освітній процес ПЗВО «Київський міжнародний університет» від 29.04.2025 № 269 та Акт впровадження в освітній процес та науково-дослідну роботу Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 22.04.2025 № 048-095/1); в науково-дослідній діяльності – як основу для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики, особливо під час теоретико-правового осмислення різних аспектів правового регулювання діяльності міжнародних комерційних арбітражних інституцій (зокрема, МАК при ТПП України).

Ознайомлення з рецензованою роботою дає підстави зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, ступінь їх достовірності та наукової новизни в цілому відповідають вимогам, що ставляться до даного виду робіт.

Основні результати дисертації К. А. Цирфи достатньо повно відображені у 3 наукових статтях, опублікованих у вітчизняних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у 6 тезах доповідей на конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності. У дисертації звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації рецензентом не виявлено. У дисертаційному дослідженні міститься також низка положень, аналіз яких дозволяє дійти висновку про оригінальність характеру отриманих результатів.

У цілому позитивно оцінюючи проведене автором дослідження, наукову новизну, обґрунтованість, а також практичну значущість результатів роботи, разом із зазначеними раніше позитивними моментами, необхідно звернути увагу

на окремі положення дисертаційної роботи К. А. Цирфи, які мають дискусійний характер чи потребують додаткової аргументації.

1. У підрозділі 3.3. дисертант аналізує практику закордонних арбітражних інституцій і наводить перелік процедур, котрі можуть бути застосовані в процесі діяльності МАК при ТПП України задля удосконалення механізму арбітражного розгляду «морських спорів». Але такий перелік видається доволі абстрактним у результаті відсутності чітких вказівок на конкретні зарубіжні інституції, які застосовують заявлені процедури. Відтак, необхідними видаються подальша деталізація та конкретні вказівки на зарубіжну практику застосування даних процедур із врахуванням їх інституційної приналежності.

2. Автор, визначаючи межі компетенції МАК при ТПП України, в роботі оперує терміном «компетенція компетенції», проте детально не розкриває його зміст, що важливо в контексті окреслення компетенції МАК при ТПП України в академічному ключі.

3. У цілому, загальний обсяг дисертації перевантажений дослідженням розвитку міжнародного комерційного арбітражу як альтернативного способу вирішення комерційних спорів та його класифікації: зважаючи на це, варто було б такий матеріал проаналізувати більш узагальнено, звернувши більше уваги саме на функціонування й розвиток морських арбітражів.

Утім, висловлюючи наведені зауваження, слід зазначити, що вони не є суттєвими і переважно носять дискусійний характер або ж торкаються тих питань, які були не в повній мірі обґрунтованими чи аргументованими. Вони слугують приводом для дискусії у ході публічного захисту дисертаційного дослідження, проте не впливають на раніше висловлену загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації нормам. Дисертація Цирфи Костянтина Анатолійовича на тему «Правові засади формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини і практики вітчизняної юридичної науки.

Вважаю, що новизною, актуальністю, обсягом та практичним значенням дисертація Цирфи Костянтина Анатолійовича на тему «Правові засади формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України» відповідає вимогам наказу МОН України № 40

від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. Її автор, Цирфа Костянтин Анатолійович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

директор Навчального-наукового інституту
міжнародних відносин та права
ПЗВО «Київський міжнародний університет»,
кандидат юридичних наук, доцент

Олена БІСЮК

